

Diakoners profesjonsvilkår i Den norske kirke

MARIANNE RODRIGUEZ NYGAARD

marianne.r.nygaard@mf.no

1.0 Innledning

I denne artikkelen ser jeg nærmere på hvordan vi kan analysere diakoners profesjonsvilkår i Den norske kirke (DnK). Profesjoner er kunnskapsbaserte yrker (Smeby 2008:87), og med profesjonsvilkår forstår jeg det som kjenntegner diakoners betingelser for å arbeide som profesjonsutøver i DnK. Diakoners rolle har lenge vært uavklart og et sentralt tema for Kirkemøtene. Mye kan tyde på at diakoners profesjonskunnskap har vært vanskelig å plassere i spennet mellom allmenn diakoni, den tjeneste alle er kalt til, og teologenes lange forskningstradisjon. De kirkelige ansattes posisjon har ofte blitt forstått ut fra embedsteologiske perspektiver, men det er sjeldent blitt satt lys på de forskjellige profesjoners praksis og organisering i DnK ut fra supplerende teorier. I artikkelen bringer jeg inn profesjonsteorier og et sosiokulturelt aktørperspektiv og drøfter dette som et *supplerende* analytisk rammeverk for å beskrive diakonens profesjonsvilkår. Jeg forstår menighetsdiakonen som profesjonsutøver og avgrensner meg fra de mer tradisjonelle teologiske og moralfilosofiske forståelsene av diakoners profesjonsbetingelser.

Profesjonsteorier kan bidra til å avklare profesjoners organisering og utøvelse av praksis på en ny måte og gi redskap til et annet språk om prioriterte og nedprioriterte forhold ved ulike profesjonsbetingelser i DnK. Profesjonsteorier

kan også brukes til å se hvor makt er plassert, hvordan kontrollen over ulike profesjoner er organisert, begrunnet eller ikke begrunnet. Jeg tar utgangspunkt i organisatoriske og performative profesjonskjennetegn. Det organisatoriske perspektivet beskriver hvordan en profesjon har kontroll over arbeidsoppgavene sine. Det performative perspektivet beskriver grunnleggende forhold ved praksis. Imidlertid ser profesjonsteorier ofte utøveren som enkeltstående individ. Sentralt for menighetsliv og diakonal praksis er fellesskap og den relasjonelle forståelsen. For å kunne analysere profesjonsutøverne i kirkelig kontekst som mer enn adskilte enkeltindivider er det etter mitt syn nødvendig med teorier om individer og grupper som er i *samhandling* med omgivelsene. I tillegg er det også viktig at profesjonsgruppene og feltet sees ut fra sin historie, tradisjon og sosiale fellesskap. DnK er et sosialt felt som er preget av lange kulturelle, språklige og historiske røtter. Jeg kombinerer derfor profesjonsteori med sosiokulturelle teorier. Dette er ikke en empirisk analyse av diakoners profesjonsvilkår i DnK, men en teoretisk tilnærming med utgangspunkt i diakonilitteratur.¹

2.0 Profesjonskjennetegn i DnK

2.1 Hva er en profesjon?

Profesjon er et flertydig og omstridt begrep. Imidlertid utelukker ikke det en felles forståelse

av en kjerne (Molander og Terum 2008:16)². Ordet «profesjon» kommer av det greske ordet *prophaino* som betyr «å erklære offentlig». Profesjoner er da yrkesgrupper som «erklærer» at de vet noe som andre ikke vet – at de råror over en spesialisert kunnskap som skiller seg fra livsverdenens allmennkunnskap. Videre er de i kraft av denne kunnskapen i stand til å håndtere problemer som angår kritiske terskler og trusler i den menneskelige «livsføring» (Stichweh 1994:278). De norske profesjonsforskerne Eriksen og Molander skriver at «erklæringen» forbinder en kognitiv kunnskapsmessig fordring med en normativ: Den erklærte hensikten er å tjene en annen parts interesser» (Molander og Eriksen 2008:161) – dvs. at kravet om spesialisert kunnskap er knyttet til å tjene en annen parts interesser. Videre sier de at denne doble fordringen kobler alle profesjoner til krav om kontroll over et virksomhetsområde, nemlig en eksklusiv rett til å utføre bestemte arbeidsoppgaver i tråd med egne faglige standarder (Molander og Eriksen 2008: 161,62).

En vanlig måte å omtale profesjoner på er å si at de er kunnskapsbaserte yrker. Vi har å gjøre med yrker når arbeidsoppgaver skiller ut i form av distinkte roller i den samfunnsmessige arbeidsdelingen. Max Weber definerer yrke slik: «den spesifisering, spesialisering og kombinasjon av en persons prestasjoner som utgjør grunnen for hans muligheter til kontinuerlig forsørgelse eller erverv» (Weber og Winckelmann 1976:80). Hva er det da som kjenner tegner profesjon som type yrker? Molander og Terum beskriver profesjonsbegrepet to sider, den organisatoriske og den performative.

Det organisatoriske perspektivet beskriver hvordan en profesjon har kontroll over arbeidsoppgavene sine. Denne kontrollen er dels en ekstern kontroll, dels en intern kontroll over utførelsen av dem. Den organisatoriske siden består av monopol, autonomi, politisk konstituerte yrker, institusjonelt imperativ og profesjonell sammenslutning (Molander og Terum 2008:18). Det performative perspektivet beskriver grunnleggende forhold ved praksis. Dvs. hvordan overføres og forhandles den spesialiserte kunnskap til konkrete situasjoner/praksis? Dette perspektivet deles inn i «profe-

sjoner som yter tjenester», «profesjonelle tjenester har klienter som mottakere», videre at profesjonelle tjenester er forsøk på å løse praktiske «hvordan – problemer»; de er endringsorienterte og anvender en systematisert kunnskapsmengde og skjønn, er normativt regulerte, og praksis er feilbarlig (Molander og Terum 2008:20).

Oppsummerende kan profesjon i denne sammenhengen forstås som yrkesgrupper som «erklærer offentlig» at de vet noe som ikke andre vet; de råror over en spesialisert kunnskap som skiller seg fra allmennkunnskapen, og gjennom denne kunnskapen skal de kunne håndtere aktuelle utfordringer med den hensikt å tjene en annen parts interesser. Videre kjennetegnes profesjon ved det organisatoriske aspektet, nemlig intern og ekstern kontroll av arbeidsoppgaver, i tillegg til det performative perspektivet som beskriver praksis.

2.2 Profesjonskjennetegn – det organisatoriske perspektivet

Det finnes ulike profesjonskjennetegn. I denne sammenhengen har jeg lagt størst vekt på det første kjennetegnet, monopol, fordi det er nødvendig med begrepsavklaringer knyttet til diakonifeltet.

Monopol kan forstås som at profesjoner reserverer bestemte inntektsbringende arbeidsoppgaver for personer med en viss type utdanning. Det er en ekskluderende yrkesgruppe som «lukker» adgangen for andre til en mulighet for kontinuerlig forsørgelse. Profesjonen kan dermed sees som en markedsregulerende organisering av et yrke. Gjennom å kontrollere adgangen til arbeidsoppgavene kontrollerer den også tilbudet av tjenester (Molander og Terum 2008:18). Et naturlig spørsmål blir da å se på i hvilken grad de ulike profesjonene i DnK har monopol. Har for eksempel diakoner monopol over egne arbeidsoppgaver? For å kunne se nærmere på dette blir det nødvendig først å se på begrepet diakoni. Det greske ordet «diakonia» betyr «tjeneste», og DnK definerer diakoni som følger i «Plan for diakoni i DnK»:

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjær-

Når det gjelder det spesielle diakonatet, referer Dietrich til den tyske teologen Moltmann, hvor han sier: "Den særskilte diakonien er grunnlagt på de troendes allmenne diakonat, på samme måte som det spesielle prestedømmet er grunnlagt på alle troendes allmenne prestedømme." (Moltmann 1984:33,34) Et annet begrep som definerer noe av det samme, er kirkens organiserte diakoni. Den består blant annet av menighetens diakoniutvalg eller menighetsrådets planlegging av diakonale tiltak. Videre består den av diakoner eller diakoniarbeidere⁶. Med andre ord hører den profesjonsbaserte diakonien til denne uttrykksformen (Wenaas 2001:8). Ifølge "Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav for diakoner"⁷ er diakonen den som leder menighetens diakonitjeneste og har ansvar for blant annet å veilede og utruste frivillige til menighetens diakonitjeneste. Kari Jordheim skriver i sin artikkel "Diakon i menighet" (Jordheim 2011:21) at lederrollen handler både om lederens profesjonalitet, kunnskap og om selve utøvelsen av lederskapet⁸. På hvilken måte står dette i forhold til at en profesjon er ekskluderende ved at den "reserverer bestemte inntektsbringende arbeidsoppgaver for personer med en viss utdanning"? Diakonen gjennom sitt lederansvar kan "reservere bestemte arbeidsoppgaver for personer med en viss utdanning". Skulle det imidlertid ikke være ansatt en diakon, kan en diakoniarbeider eller for eksempel presten lede diakonitjenesten.

En annen side ved saken er hvordan diakonene som profesjonsgruppe er representert i besluttede organer i DnK. Her avgrensar jeg meg til å se på diakoners deltakelse i Kirkemøtene 2010 og 2011. Tilstedeværelseslistene ved Kirkemøtene viser at det i 2010 ikke var noen diakoner med, og dermed hadde ingen diakoner uttalerett. I 2011 var det én diakon til stede av de 115 personene som deltok på Kirkemøtet⁹. Det er interessant, spesielt sett i lys av at "Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster" var en sentral sak på begge møtene¹⁰. Diakoner har blitt valgt inn under kvoten "lek", hvor enten kateket, diakon eller kantor kan bli valgt som representant. Det betyr at diakoner ikke er sikret representasjon. Kirkemøtet 2011 anbefaler "at "lek" erstattes med mer presise uttrykk som

"vigslede og ikke vigslede stillinger", "prester og andre ansatte"¹¹. Om begrepskiftet vil få betydning for strukturelle endringer, er imidlertid uklart.

Molander og Terum beskriver *autonomi* som at profesjonen har relativ selvbestemmelse i utførelsen av sine arbeidsoppgaver. Videre er standardene for hvordan disse skal utføres, ikke definert av ekstern autoritet, men av profesjonen selv på grunnlag av kunnskapen den forvalter (Molander og Terum 2008:18). Autonomi og monopol henger sammen. En svak grad av autonomi fører som regel til svakt monopol, og omvendt. I hvilken grad har diakoner selvbestemmelse i DnK? Kirkemøtet 2011 fattet vedtak om at "Diakonitjenesten i DnK er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken," og at "Diakonitjenesten bygger på selvstendig teologisk grunnlag og forstås primært som en karitativ tjeneste."¹² Hvordan dette vil arte seg i forhold til diakoners deltagelse i organisatoriske strukturer, gjenstår å se. Imidlertid er det flere som hevder at diakonene har stor grad av autonomi på det performative feltet. Diakoner kan ofte selv velge hvilke oppgaver de tar fatt på i menigheten. Dette kan understøttes av at diakonstillingene ofte blir *utformet etter* diakonenes ulike fagutdanninger (Vanligst er sykepleier, sosionom eller lærer) og fra både personlige og andre faglige kvalifikasjoner (Jordheim 2011:15).

Politisk konstituerte yrker innebærer i følge Molander og Terum at staten gir en yrkesgruppe rett til å ivareta bestemte arbeidsoppgaver på fellesskapets vegne. Myndigheten delegeres på grunnlag av tillit til yrkesgruppens kompetanse (Molander og Terum 2008:18). I DnK er det kirken selv som har definisjonsmakt til å "gi en yrkesgruppe rett til å ivareta bestemte arbeidsoppgaver på fellesskapets vegne". KM 2011 vedtok som nevnt at diakonitjenesten er "en selvstendig og nødvendig tjeneste."¹³

Institusjonelt imperativ forstås som at yrkesgruppen forplikter seg til å tjene visse allmenne interesser, og det forventes å ha en kollektiv eller tjenesteorientering. Videre skriver Molander og Terum at en profesjon som fremstår som en ren interessegruppe, står i fare for å miste tillit og legitimitet. Det samme gjelder om

den ikke har ordninger som bidrar til å holde orden i “eget hus” (Molander og Terum 2008:18). Ansatte i DnK forplikter seg til å tjene visse allmenne interesser gjennom blant annet tjenesteordninger¹⁴. Det er lett å se for seg mistillit i saker hvor egeninteressen blir stor, og mottakerens ve og vel blir oversett. Både mistillit og mangel på ordninger som bidrar til å holde orden, har kommet til overflaten ved for eksempel seksuelle overgrepssaker.

Når det gjelder *profesjonell sammenslutning*, hevder forfatterne at profesjonaliseringsprosessen ikke bare forutsetter at det finnes en gruppe individer som utfører samme type arbeidsoppgaver, men at yrkesgruppen også må være en organisert gruppe, en profesjonell sammenslutning. Profesjonen er en kollektiv aktør, og det er dens eksistens som kollektiv som er forutsetningen for samfunnskontrakten som delegerer ansvaret for et oppgaveområde til profesjonen (Molander og Terum 2008:18).

Oppsummerende kan det se ut som diakonenes største dilemma innen det organisatoriske feltet er knyttet til diakonenes monopol og autonomi. På den ene siden er diakoni som begrep “åpent” og søker ikke monopol. Diakonen har imidlertid gjennom sitt lederansvar i menigheten mulighet til “å reservere bestemte arbeidsoppgaver for en viss type utdanning”. Dette er sjeldent ønskelig, fordi diakoni heller søker å invitere “alle grupper til liv i tjeneste”. På den andre siden, når det gjelder monopol i forhold til besluttende organer, har diakoner blitt valgt som “lek” inn i disse. Det betyr at diakonene er tilfeldig representert. Dette kan tyde på at diakoner har svakt monopol, i forhold til både begrepet diakoni og tilstedeværelse i besluttende organer. I forhold til allmenn diakoni er dette ønskelig. Når det gjelder monopol i forhold til besluttende organer, kan den lange debatten om diakoniens uavklarte rolle i DnKs samlede tjenesteordning tyde på at dette skaper utfordringer. Monopol og autonomi henger sammen, og mange tar til orde for at diakoner også har liten grad av autonomi i forhold til det organisatoriske feltet. Imidlertid blir det interessant å se hva vedtaket på KM 2011 vil bety for diakoners profesjonsvilkår.

2.3 Det performative perspektivet

Det performative perspektivet omhandler praksis. Ordet praksis brukes på forskjellige måter. I en vid betydning er praksis enkelt sagt menneskelig virksomhet. I snevrere forstand kan det omhandle visse typer av yrkesvirksomhet, som for eksempel advokatpraksis (Molander 2008:18). I denne sammenhengen identifiserer Molander og Terum grunnleggende forhold ved praksis, her forstått som den virksomhet som profesjonelle utøver. De grunnleggende forholdene blir identifisert slik: Profesjoner yter tjenester; profesjonelle tjenester har klienter som mottakere; profesjonelle tjenester er forsøk på å løse praktiske “hvordan-problemer”; de er endringsorienterte og anvender en systematisert kunnskapsmengde og skjønn, er normativt regulerte, og praksis er feilbarlig (Molander 2008:20).

Profesjoner yter tjeneste, og Molander og Terum skriver at “Tjenestearbeid defineres ofte negativt, i kontrast til produksjonsarbeid. Den som utfører en tjeneste, “tjener” noen, og mottakeren kan være en konsument eller produsent.” Videre skriver de at tjenester kan ha karakter av “informasjon” i vid betydning, som for eksempel rapport, en modell eller tegning. Felles for alle typer tjenester er at produktiviteten er vanskelig å måle og arbeidsprosessen vanskelig å kontrollere (Molander og Terum 2008:18). I motsetning til Molander og Terums forståelse av tjeneste, er begrepet ofte positivt ladet i en kirkelig kontekst. Grunntonen i den diakonale forståelsen er tjeneste som noe forbillig i Jesu eksempel (Wenaas 2001:14)¹⁵. Imidlertid kan nok mange kjenne seg igjen i at produktiviteten er vrien å måle og prosessen vanskelig å kontrollere. Når er for eksempel en “sorg blitt lindret”? Når kan diakonen si at vedkommende har vært *nok* tilstede i møte med et par som vurderer skilsmisse, mennesker som har mistet et barn, er ensomme eller opplever kronisk sykdom?

Profesjonelle tjenester har klienter som mottakere: “En ‘klient’ er ifølge ordets etymologi en avhengig person. Klienter er avhengige i den forstand at de søker bistand fra fagpersoner for å kunne håndtere forhold som for dem er betydningsfulle.” (Molander og Terum 2008:19)

Begrepet klient brukes sjeldent i DnK. Det er et begrep som lett assosieres med asymmetri og får en negativ valør. Diakonien søker å tjene og bruker heller begrepet “medmennesker” som for eksempel er i nød, kommer til gudstjenestene, får sjelesorg, bor på aldershjem osv. Selv om det kan være asymmetri i noen kunnskapsforhold og behov for de kirkelige profesjoners tilstedeværelse (en form for “avhengighet”), er medmennesker ikke objekter for våre handlinger. Vi er medarbeidere (Wenaas 2001:2).

Profesjonelle tjenester forsøker å løse praktiske “hvordan-problemer” som presenteres av klienter. Det kan være problemer som mennesker møter i sin omgang med de fysiske omgivelsene, med seg selv som et organisk og psykisk individ, med den kulturelle tradisjon og/eller med det samfunnet de lever i (Parson 1973:233). Det finnes en lang rekke praktiske “hvordan-problemer” som presenteres av mennesker som er i kontakt med diakonen. Den norske professoren Olav Helge Angells empiriske forskning på diakoni viser at å løse praktiske “hvordan-problemer” er sentralt i den diakonale forståelsen. Det kan for eksempel være å hjelpe i forhold til materiell og kroppslig nød, hjelpe mennesker til å oppleve sosialt fellesskap, kjærlighet, omsorg og til personlig frigjørende tro (Angell 2011:196).

Profesjonelle tjenester er endringsorienterte, beskriver Molander og Terum med at det i utgangspunktet er motsetninger mellom tilstander, for eksempel syk/frisk eller urett/rett. Hensikten med tjenesten er å lede over fra den ene tilstanden til den andre (Molander og Terum 2008:19). Den norske professoren i diakoni, Kjell Nordstokke, beskriver diakonien nettopp som endringsorientert (Nordstokke 1994:9). Imidlertid er det mottaker som definerer fra hvor og til hvilken tilstand. Dette kommer fram i at utgangspunktet for diakoni ofte er spørsmålet “Hva vil du jeg skal gjøre for deg?”¹⁶ og det er som regel den som kommer, som definerer problemet. Samtidig er profesjoner i DnK forpliktet gjennom blant annet vigselstrialer og tjenesteordninger og kan ikke utøve tjenester på tvers av disse.

Profesjonelle tjenester anvender systematisk kunnskapsmengde på enkelttilfeller. Molander og Terum

skriver: “Disse tilfellene skal ytes rettferdighet i sin egenart, samtidig som praksisen ikke skal være vilkårlig. Kunnskapsanvendelsen består av tre grunnleggende kognitive akter: identifikasjon (av noe som noe), resonnering over hva som gjøres, og beslutning om handlemåte.” Diakonien kunnskapsbase bygger på en bachelor vanligvis innen helse, sosialfag eller pedagogikk. Videre er det krav om masterstudie i diakoni som er basert på kunnskap innen kirke, samfunn, sjelesorg, ledelse, etikk, teologi, vitenskapsteori mm, i tillegg til praksisstudier i menighet, misjon/internasjonale diakoni og diakonale institusjoner/organisasjoner¹⁷. Den norske professoren i filosofi, Harald Grimen, skrev i artikkelen “Profesjon og kunnskap” (Grimen 2008) at profesjonell yrkesutøvelse er en av måtene vitenskapelig kunnskap er tenkt å komme befolkningen til gode på. Han tar til orde for tre viktige profesjonsteoretiske problemstillinger: For det første om kunnskapsbasene er enhetlige eller mangfoldige, for det andre hvordan *forholdet* mellom teori og praksis forstås, og for det tredje hva teoretisk og praktisk kunnskap er.

Her ser jeg på det første momentet. Med mangfoldig menes at kunnskapsbasen er satt sammen av elementer fra forskjellige vitenskapelige disipliner eller kunnskapsfelter (Grimen 2008:72). Diakonien profesjonskunnskap er tverrfaglig sammensatt av både bachelorutdanningen og masterstudiet. I tillegg er ofte pedagogikk, helse og -sosialfagene sammensatte utdanninger i seg selv¹⁸. Diakonien kan med andre ord forstås som mangfoldig. Teologien derimot, hevder Grimen, forvalter en type kunnskap som er mer homogen enn i mange andre profesjoner. I tillegg er det en type kunnskap som gjelder normative, ikke primært empiriske forhold. For å forstå noen av særtrekkene ved profesjonskunnskap må man trolig studere hvordan vitenskapelig kunnskap blir spredt utover fra forskningsfronten og til dem som skal anvende den i profesjonell praksis (Grimen 2008:73). Teologi har en lang forsknings-tradisjon og er blitt regnet som modellprofesjon. Det vil si at prester fra tidlig av var embetsmannsstatens profesjon, med stor akademisk anerkjennelse og en dominerende

plass i forhold til det vitenskapelige (Slagstad 2008:57)¹⁹. Det er fremdeles denne kunnskapen som er representert i besluttede organer i DnK. Diakoni derimot, har en gryende forskningspraksis. Mye kan tyde på at diakoners profesjonskunnskap kan være vanskelig å plassere i spennet mellom allmenn diakoni og teologers lange forskningstradisjon.

Profesjonelle tjenester karakteriseres ved bruk av skjønner fordi problemsituasjonene vanskelig lar seg standardisere. Forfatterne skriver at den profesjonelle resonering om valg av handlemåte må basere seg på fortolkning av det enkelte tilfelle i lys av generelle kunnskaper og handlingsnormer. Den norske professoren i teologi, Kai Ingolf Johannesen, skriver i artikkelen "Ethiske utfordringer. Ethiske dilemmaer og moralsk dømmekraft i diakonitjenesten" (Johannesen 2011:205) at spørsmål som gjelder etikk, moral og verdier, bestandig har hatt en sentral plass i kirken. Han skriver videre at når etikken blir vanskelig, når etiske dilemmaer oppstår, strekker hverken "religiøse bud alene eller juridiske lover til". Det blir også nødvendig med moden dømmekraft eller reflektert skjønn. Problemsituasjonene lar seg vanskelig standardisere. Dette gjelder for alle som representerer kirken. Likevel hevder Johannesen at diakonen står i en spesiell situasjon og møter spesielle utfordringer og dilemmaer gjennom ansvaret for å holde omsorgsengasjementet i kirken. Det begrunnes med at det karitative elementet i kirken er ledsaget av både rettferdsetisk og sosialetisk engasjement (Johannesen 2011:205,06).

Profesjonelle tjenester er normativt regulerte. Her skilles det mellom 3 typer normative fordringer. Den første er epistemiske krav til kunnskap som brukes (gyldighet). Den andre er moralske krav (fairness), og den tredje er pragmatiske krav til handlemåte (formålstjenlig). Disse tre fordringene fungerer som et sett av kriterier som profesjonene kan evalueres mot (Molander og Terum 2008:20). Dette er ikke minst sentralt for diakonien som stadig forholder seg til mennesker som er utsatte og lever i marginaliserte livssituasjoner (Engel 2006:163). Kunnskapens gyldighet, moralske krav og formålstjenlig handlemåte er altså et sett av kriterier

profesjonene kan vurderes mot. Johannesen skriver at i møte med komplekse situasjoner og utfordrende dilemmaer er det viktig å være seg bevisst på at den etiske dømmekraften også har sine begrensninger. Her viser han til den amerikanske filosofen Rawls som fremhever dømmekraftens iboende begrensninger (Rawls 1993:54–58). Rawls beskriver virkeligheten som kompleks, og den kan være vanskelige å tyde og bedømme dersom data og inntrykk trekker i ulik retning (Rawls 1993:54-58). Johannesen skriver at innsikten i dømmekraftens grenser også fremtvinger en lydhørhet og ydmykhet ovenfor andre (Johannesen 2011:218). Dette understreker behovet for normativ regulering med krav om gyldig kunnskap, moralske krav og en hensiktsmessig handlemåte også i DnK.

Det siste punktet er *Praksis er feilbarlig*. Praksis preges av usikkerhet om hva som kan bli konsekvensene av handlingsvalg (Molander og Terum 2008:20). Som nevnt i punktet ovenfor er praksis kompleks og ofte vanskelig å bedømme. Dermed blir praksis feilbarlig. Som Rawls skriver, må vi trekke våre konklusjoner i en virkelighet som kan være vanskelig å tyde. Heller ikke alt som er verdifullt, lar seg realisere samtidig, og begrensninger ved vår virkelighet gjør at vi ofte må prioritere (Johannesen 2011: 211). Dette er en virkelighet mange som jobber med diakoni, trolig vil kjenne seg igjen i.

Avslutningsvis kan vi si at alle de performative kjennetegn står sentralt i diakonal profesjonsutøvelse. Det som likevel blir tydelig etter min mening, er utfordringer knyttet til diakoniprofesjonens kunnskapsbase. Hvordan skal den forhandles og plasseres i spennet mellom allmenn diakoni og den teologisk lange forskningstradisjonen? Hvordan skal denne kunnskapen anerkjennes i DnK, og hvor skal den plasseres i det organisatoriske feltet? I det performative anvendes den, men er den synlig som profesjonskunnskap?

2.4 Oppsummerende refleksjon av Molander og Terums profesjonskjennetegn

Etter mitt syn er Molander og Terums teorieperspektiv et nytt og fruktbart redskap for å analysere diakoners profesjonsutøvelse og organisering i DnK. Det kaster blant annet lys over

organisatoriske forhold som viser at diakoner i liten grad er representert i kirkens besluttede organer, og utfordringer i forhold til hvor diakoners profesjonskunnskap skal plasseres i spennet mellom allmenn diakoni og teologiens lange forskningstradisjon. Imidlertid er profesjonsteoriene ofte (implisitt) individorienterte, mens diakoners virke er sosialt og relasjonelt orientert. En menighetsdiakon står både i ekstern relasjon til organisatoriske forhold utenfor menighetens daglige virke, og interne relasjoner i menigheten. For å forstå mer av diakoners profesjonsutøvelse, mener jeg det er viktig å trekke inn teoriperspektiver som beskriver diakonens virke som betinget av sosiale, kulturelle og historiske praksiser, diakonen som relasjonell aktør og at praksis er mediert.

3.0 Profesjonsutøver som relasjonell aktør i DnK – et sosiokulturelt perspektiv

Det sosiokulturelle perspektivet er opptatt av profesjonsutøvernes samhandling med omgivelsene.²⁰ Diakonen som profesjonsutøveren (Jfr. figur 1) utfører en rekke av profesjonskjennetegnene i *relasjon* med andre, og kan forstås som *relasjonell aktør*. Videre i artikkelen omtaler jeg diakonen som profesjonsutøver med begrepet aktør. Sentralt for diakonal praksis er nettopp felleskap og relasjonell samhandling. For å forstå hvordan diakonene opererer med omgivelsene i det organisatoriske og performative feltet, velger jeg å se på diakonen både som individuell og kollektiv aktør. Det blir derfor nødvendig med teori som kan belyse det relasjonelle aktørperspektivet, både individuelt og kollektivt. Med dette ønsker jeg altså å se på diakonen som “mer” relasjonell enn i det tradisjonelle individperspektivet, og med dette bringe inn et mer nyansert individperspektiv i det tradisjonelle kollektive sosiokulturelle perspektivet.

Anne Edwards hovedanliggende i artikkelen “Relational agency: Learning how to be a resourceful practitioner” (Edwards 2006) er å utvide forståelsen av profesjonsaktørene i et sosiokulturelt perspektiv fra at “den individuelle aktøren er implisitt og tvetydig”, og at “den innen Engeström aktivitetssystem fremtrer nesten som en tilfeldighet når det er nok sling-

ring i systemet til å tillate det”, til en forståelse av relasjonelt subjekt som har kapasitet til “å se at andre personer kan være en ressurs, arbeide sammen, og tilby støtte og be om støtte fra andre” (Edwards 2006:180). Denne utvidelsen er sentral for å kunne belyse diakoners virke. Jeg vil avgrense meg til å se på begrepene *relasjonell aktør*, *mediering* og *aktivitetssystem*.

3.1 Relasjonell aktør og mediering

Sentralt for diakonen som aktør står evnen til å forholde seg til andre, og se mennesker med deres kapasitet og ressurser. Det blir derfor viktig å ha et aktørperspektiv som åpner for forståelsen av dette. Etter mitt syn gjør Edwards det i sin forståelse av “relational agency”, her oversatt som relasjonell aktør.

Edwards beskriver en “*relasjonell aktør*” som en aktør med kapasitet til å arbeide med andre, for å utvide det målet en jobber med, og for å få tilgang på ressurser som andre kommer med, på bakgrunn av deres forståelse av målet med handlingene. Det innebærer en evne til å erkjenne at en annen person kan være en ressurs. Hun hevder at relasjonelt subjekt involverer en kapasitet til å tilby støtte, og å be om støtte fra andre. Edwards argumenter for at en relasjonell aktør fører til en forbedret form for profesjonell praksis. Videre referer hun til Deborah Hicks, som mener at moralske prosjekter er fraværende fra studier om sosial læring (Hicks 2000). Hicks tar til orde for at “selvet” er plassert i relasjon til andre, og mener at “a stronger emphasis on the recognition of the moral aspects of engaging with the sense-making and goals of others can enrich dialogic accounts of learning” (Hicks 2000). Dette er et viktig utvidende perspektiv, fordi diakonal praksis er preget av en rekke moralske aspekter (Jfr. kapittel 2). Oppsummerende kan vi si at Edwards ivaretar det kollektive og kontekstbetingede perspektivet ved diakonen som aktør, samtidig som aktøren sees som moralsk, aktiv og velgende. Aktøren er interrelasjonell og er i dynamikk mellom indre og ytre forhold²¹.

Det andre perspektivet jeg mener er sentralt for diakonal aktørforståelse, er at diakonen ikke kan forstås utenfor den sosiale og kulturelle kontekst som hun eller han er en del av. Vi har

kulturelle tegn og redskaper som *formidler* virkeligheten. Dette kalles *mediering*. Mediering kan altså forstås som noe som bringer noe videre eller er et bindeledd (Bø og Helle 2008)²². Et av Vygotskijs store bidrag var hvordan han kom til rette med separasjonen mellom sinn og verden, gjennom hans medierende artefakter (Edwards 2006:170). Begrepet *artefakt* peker på det forhold at menneskelig tenkning, kommunikasjon og handling bygger på bruk av hjelpemidler av ulike slag (Bråten 2002:35). Disse redskapene skilles analytisk på to nivåer. Vygotskij selv brukte uttrykkene psykologiske redskaper og materielle redskaper. Med psykologiske redskaper mente han mentale, språklige, diskursive, emosjonelle, estetiske erfaringer mm. (Bråten 2002:35). Disse redskapene har en sosial og kommunikativ opprinnelse (Vygotskij 1981). Det kan for eksempel være språk og begreper som "nåde", "kjærlighet", tallsystemer, matoppskrifter etc. som vi bruker for å forstå omverden. Med materielle redskaper menes for eksempel pc, penn, papir, lysglobe etc.²³. Relasjonell aktør, mediering og artefakter gir et teoriapparat som fanger opp vesentlige sider ved diakonens samhandling med omgivelsene.

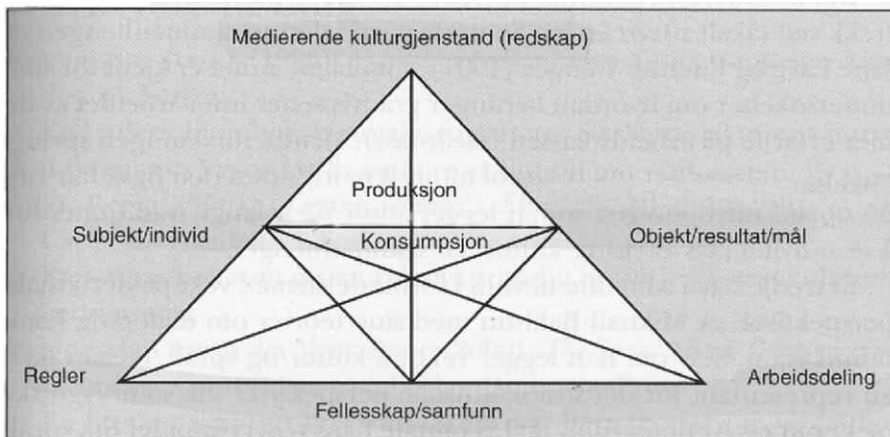
3.2 Aktivitetsteori

Diakonene forholder seg altså relasjonelt til en sosial virkelighet som formidles gjennom ulike tegn og redskaper. For å kunne analysere det som skjer med utgangspunkt i disse perspektivene, har den finske professoren Yrjö Enge-

ström utviklet en *aktivitetsteori* (Engeström og Young 2001)²⁴. Modellen kan gi en interessant analyse av diakonal praksis. Imidlertid fanger ikke aktivitetssystemet opp alle sider ved diakonal praksis, noe som understøttes med Edwards utvidelse av "relasjonell aktør" i aktivitetssystemet²⁵. Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingen.

Et virksomhetssystem eller aktivitetssystem er et større eller mindre system hvor mennesker samhandler i forhold til visse mål, og forholder seg til et sett av motiver og regler (Imsen 2005: 266). Det kan være en diakon i menighet som har mål at en sorggruppe skal fungere. Innenfor systemet finner vi også de utførte handlingene, og hvordan disse er organisert. Mellom aktørene finnes det vennsapsrelasjoner, maktrelasjoner og omsorgsrelasjoner, m.a.o. et register av motiver som kan være tilstede der mennesker samhandler.

Modellen viser et aktivitetssystem, og hele trekanten utgjør et system. Strekene som er i modellen, illustrerer en gjensidig sammenheng mellom de ulike begrepene. Hovedhensikten er at det som foregår, ikke reduseres til et utsnitt, men sees i forhold til hele konteksten (Imsen 2005:269). Øverst i figur 2 finner vi de *redskapene* som brukes. Redskapene deles inn i to hovedkategorier, som hos Vygotskij. Hos Engeström kalles dette imidlertid fysiske redskaper og intellektuelle redskaper (Bråten 2002:36). Deretter er det *subjekt/individ*, som jeg her kaller *aktører*.

En modell for analyse av et virksomhetssystem (Engeström, 1993, s. 68).

Objekt/resultat/mål i modellen kan være noe misvisende. Objekt og mål må ikke forveksles. Objekt er aktivitetssystemets *overordnede mål* og er ofte uttalt og i bevegelse fordi det påvirkes av alle forhold i trekanten (Engeström og Rückriem 2005:65). I en menighet kan det være “det overordnede” som bestemmer retningen på menighetens aktiviteter, og som påvirker diakonens profesjonsvilkår. Objekt er knyttet til *aktiviteter*. Mål derimot er knyttet til bevisste, ofte kortvarige og *avgrensede handlinger* (Engeström og Rückriem 2005:427). Det kan for eksempel være at en sorggruppe skal fungere. Nederst på trekanten finner vi en rekke egenskaper ved aktivitetssystemet, som for eksempel *regler, arbeidsfordeling, dvs. organisering* og hvorvidt det etableres *sosiale fellesskap* (Imsen 2005:269). Dette vil utgjøre betingelser for diakonens profesjonsutøvelse. Diakonens profesjonsbetingelser bestemmes også av blant annet det overordnede organisatoriske forhold, som kirkestrukturen, diakonens individuelle yrkesutøvelse (aktørperspektiv), og den lokale, historiske aktiviteten som diakonen er en deltager i (menighetens objekt).

Diakonen forholder seg ofte til flere aktivitetssystem. Ved for eksempel sorggrupper møter diakonen deltagerer som representerer aktører i andre aktivitetssystem. Når disse samarbeider, kan de møtes om felles mål for aktiviteten, bringe flere perspektiver inn og utvide forståelsen av målet for aktiviteten²⁶.

4. 0 Hvordan kan man analysere vilkår diakoner har for sin profesjonelle virksomhet? – en drøfting

Her trekker jeg sammen trådene fra diakonens profesjonskjennetegn (kapittel 2) og den utvidede aktørforståelsen av diakonen (kapittel 3), og ser på hvordan dette kan bidra til å forstå diakoners vilkår for sin profesjonelle virksomhet. I første del av drøftingen tar jeg utgangspunkt i de organisatoriske kjenne-tegnene, og i andre del de performative kjenne-tegnene. Jeg avgrensar meg til å se på begrepene relasjonell aktør og aktivitetssystem i det organisatoriske perspektivet, og på relasjonell aktør, aktivitetssystem og mediering i det performative. Her går jeg grundigere inn i det medie-

rende for å kunne belyse vesentlige sider diakonal utøvelse.

4.1 Hvordan kan vi forstå diakoners profesjonsvilkår i det organisatoriske perspektivet?

Som nevnt var det én diakon med stemmeberettigelse ved Kirkemøtet april 2011, og ved Kirkemøtet 2009 var det ingen. Hvilken forståelse av diakonen som *relasjonell aktør* kan bidra til å beskrive vilkår diakonen har for sin profesjonelle virksomhet? Her forstår jeg relasjonell aktør som evnen til å arbeide sammen, enten som individ eller kollektiv. Dersom vi ser på diakonen som individuell aktør i denne sammenhengen, kan den kollektive kunnskapen, historien og tradisjonen miste fokus. Diakonens vilkår kan bli personavhengig og fremstå lite samlet og uten makt. Dette understrekes av Engeström som hevder at i saker relatert til organisatoriske forhold er det ikke en løsning å se på summen av totale separate individer (Engeström og Young 2001: 140). Her vil det heller være nyttig å se på diakoners vilkår i lys av hvordan de opptrer som *gruppe* og profesjonell sammenslutning i de ulike besluttede organene. I vårt eksempel kan man på den ene siden si at én representant ikke utgjør en gruppe; på den annen side er det likevel et uttrykk for hvordan diakoner som gruppe opptrer i det organisatoriske feltet. Selv når det ikke er noen representanter, sier det fremdeles noe om hvordan diakoner opptrer som gruppe. Deler av Engestrøms *aktivitetsmodell* kan være egnet til å analysere dette, fordi “the collective, an activity system or practice, is the subject or unit of analysis” (Afdal 2010:53). Ved å se på diakoner som kollektive aktører, representert ved enten én eller ingen, kan vi se hvordan diakoner som gruppe er deltagende eller ikke i den kollektive aktiviteten, her Kirkemøtene. Modellen kan være egnet til å identifisere dette og analysere det i et historisk og sosialt/kulturelt perspektiv.

Imidlertid er det viktig å si at forståelsen av diakonen som kollektiv aktør også påvirker diakonen som individuell relasjonell aktør. Hvordan diakoner opptrer som kollektive aktører, har påvirkning på diakoners individuelle profesjons-

utøvelse. Dette underbygges av Vygotskijs forståelse som sier at den individuelle, selvstendige tenkningen er sosialt betinget og et resultat av sosialt samspill. Videre vil de enkelte diakonene forhandle de eksterne betingelsene ulikt. Dette underbygges av Edwards forståelse av relasjonelt aktørperspektiv²⁷.

En annen ekstern relasjon mht. diakoners profesjonelle virksomhet er diakonale utdanningsinstitusjoner. Ut fra drøftingen kan man anta at det er av betydning hvordan disse ser på diakonen som aktør. Ved å belyse at diakoner forholder seg både som relasjonelle individuelle og kollektive aktører, kan diakoner trolig bli i bedre stand til å se ulike vilkår for diakoni som profesjon. Ved ensidig fokus på diakoner som moralske enkeltindivider kan vesentlige sider ved diakoners profesjonelle virksomhet bli utydelig.

Oppsummerende kan vi si at det er nødvendig ikke å analysere diakonens profesjonsvilkår for nærsynt i en menighetskontekst, men også se at diakonen står i relasjonelt samspill med eksterne omgivelser som blant annet ulike organisatoriske strukturer og utdanning som påvirker diakonens profesjonelle virksomhet.

4.2 Hvordan kan vi forstå diakoners profesjonsvilkår i det performative perspektivet?

Her vil jeg ta utgangspunkt i funn fra det performative perspektivet som viser at diakonen som profesjonsutøver forholder seg til alle performative kjennetegn i profesjonell praksis. Jeg henviser noen ganger til sorgsamtale som eksempel på en praktisk situasjon, med blick på kunnskapsanvendelse. En sorgsamtale kan ha alle performative profesjonskjennetegn. Diakonen yter tjenester, har "klienter", m.a.o. mennesker som mottakere; den kan søke å løse hvordan-problemer²⁸, være endringsorientert, feilbarlig og anvende systematisk kunnskapsmengde. Jeg plasserer denne situasjonen inn i Engestrøms (her avgrensede) aktivitets-teori (Se figur 2).

I sorgsamtaler medierer diakoner sin profesjonskunnskap "som er spesialisert kunnskap som skiller seg fra livsverdenens allmennkunnskap", jfr. profesjonsdefinisjon, og anvender denne for å identifisere, resonnere og bestemme handlingsmåte. Dette må brukes i kombinasjon med skjønn, fordi "problem-situasjonene vanskelig lar seg standardisere". Hvordan diakonen medierer sin kunnskap, er

Figur 2 viser diakonen som aktør, medierende artefakter og sorggruppen (mål)

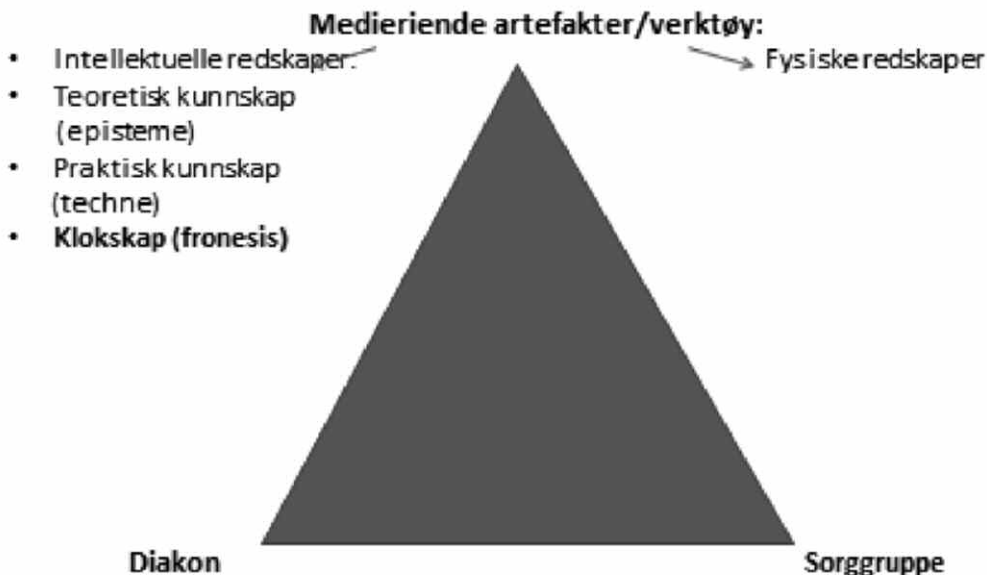
avhengig av om vedkommende har et relasjonelt aktørfokus eller ikke. Med et relasjonelt fokus har diakonen en varhet for den andre. Dette er sentralt for diakonal praksis der tilnærmingen ofte er spørsmålet: "Hva kan jeg gjøre for deg?" Uten en relasjonell individuell aktørforståelse kan kunnskapen være preget av rutine, manglende lydhørhet, oppleves krenkende og belærende. Det er nettopp denne forståelsen Edwards vektlegger. Hun sier at relasjonell aktørforståelse inkluderer en kapasitet for tolkning og tilnærming av problemer, svare på tolkningene, lese omgivelsene, trekke på ressursene, være ressurs for andre og fokusere på kjerneobjektene i profesjonen i forhold til menneskene man jobber med. Hun hevder også at relasjonell aktørforståelse involverer en kapasitet til å be om støtte og tilby støtte til andre, og mener dette er viktig for en forbedret profesjonell praksis (Edwards 2006:179).

Etter min mening fanges ikke denne varheten opp i Engeströms kollektive forståelse av aktør (subjekt) i hans aktivitetsteori. Dette stemmer overens med Edwards kritikk av Engeström når hun sier at "the concrete location of individual subjects in practice remains strangely implicit and ambiguous". Hun hevder at innen Engeströms system dukker den relasjonelle aktørforståelsen opp bare ved en tilfeldighet når det er nok "slingring" i systemet til å tillate det. Dette er i tråd med Imsens kritikk av modellen,

hvor hun sier at den ikke fanger opp skillet mellom handlinger og individuelle operasjoner på en tydelig måte (Imsen 2005:270).

Når det gjelder Engeströms forståelse av *medierende artefakter*, synes jeg heller ikke at disse dekker en beskrivelse av diakoners profesjonelle virksomhet. Han vektlegger intellektuelle redskaper som teoretisk og praktisk kunnskap, i tillegg til fysiske redskaper. Jeg savner klokkskapen som medierende artefakt. I mange situasjoner vet vi ikke hva som er best å gjøre eller si, og teoretisk og praktisk kunnskap alene er ikke alltid nok. Den svenske professoren i pedagogikk, Bernt Gustavson, beskriver praktisk klokhet som evnen til å møte konkrete situasjoner med lydhørhet og fantasi. Det innebærer en kunnskap som oppfatter den konkrete og komplekse detaljer i situasjonen. For å kunne håndtere situasjonen på en god måte, kreves det forståelse for å velge de handlingene som er de beste for den konkrete situasjonen. Det blir praktiske omstendigheter og situasjonen som blir avgjørende for hvilke valg som tas (Gustavsson 2000:190). Profesjonsteoretisk kan dette svare til skjønn og dømmekraft.

For å kunne beskrive diakoners profesjonelle virksomhet, mener jeg det derfor er nødvendig å se diakonen både som *relasjonelt subjekt* og med *utvidete artefakter* i forhold til Engeströms modell. Med utvidete artefakter kan Engeströms modell se slik ut:

Edwards understøtter etter min mening dette synet, idet hun argumenter for at når vi jobber med andre, fører det til et behov for å undersøke moralske aspekter så vel som kognitive anliggender for å jobbe sammen. Ifølge Hicks er moralske prosjekter forunderlig fraværende i studier av sosial læring (Hicks 2000). Moralske aspekter er derimot ofte til stede i diakonal praksis²⁹.

Med klokskap som medierende verktøy kan diakonen komme i møte det som ikke lett sies i kulturen, det som ikke tradisjonene legger opp til å snakke om. Det kan for eksempel være at man er lettet etter et dødsfall; den avdøde kan ha hatt sider bare de nærmeste visste om. Professor Trygve Wyller argumenterer for at diakonien bør handle om å gjøre de fremmede rom til diakoniens sentrum. Med det henviser han til Foucault (Foucault 1967) og mener at ved å kjenne kulturens fremmede rom, kjenner vi også det som ekskluderer, i tillegg til det kritiske som eksklusjonen fører til (Wyller 2006:310,11). Med åpenhet for det fremmede rom i kulturen kan vi lettere fange opp det vi tier om. Etter min mening kan det forstås som "tause artefakter". Med det mener jeg fenomener som finnes i sosial samhandling, men som ofte ikke uttrykkes verbalt. Det kan handle om for eksempel skam. Uten et relasjonelt aktørperspektiv, kan vi lett møtes som det Edwards kaller "polerte deltagere". Det blir for risikofyllt å gå utenom det forventede (Edwards 2006:176). Dette er fenomener som diakoner møter i sin profesjonelle virksomhet³⁰.

En utvidet relasjonell aktørforståelse og artefaktforståelse (klokskap) i Engestrøms modell, kan bidra til å beskrive større deler av diakoners profesjonelle praksis, hvordan diakoner medierer, hvilke handlinger (ideer, tanker, verdier, identitet etc.) som blir medierte, og fungerer som et analytisk teoriapparat for å forstå diakoners profesjonsvilkår.

5.0 Oppsummering

I denne artikkelen har jeg sett nærmere på teori for analyse av diakoners profesjonsvilkår i DnK. Etter min mening kan organisatoriske og performative profesjonskennetegn bidra med et annet språk og nye perspektiver ved profesjonell

praksis i DnK. Samtidig er det viktig å se dette i lys av den sosial samhandlingen profesjonsutøvelsen foregår i. Den relasjonelle aktøren, enten den er individuell eller kollektiv, har betydning for hvordan diakoner medierer sin kunnskap og samhandler med sine omgivelser. Det kan i tillegg være et bidrag å utvide artefaktforståelsen, slik at også klokskap kan fanges opp i analysen av profesjonspraksis. Oppsummerende kan vi si at det organisatoriske og performative perspektiv, det relasjonelle individ og den kollektive aktørforståelsen, samt medierende perspektiver og den utvidede artefaktforståelse kan bidra som et supplement til teologiske og moralfilosofiske forståelser av diakoners profesjonsvilkår. Slik forskning kan sannsynligvis gi ny innsikt og bidra til videreutvikling av diakoni som profesjon i DnK.

Litteraturliste

- Afdal, Geir. "Menigheten Som Lærende Fellesskap? Sosiokulturell Læringsteori Muligheter Og Begrensninger Som Perspektiv På Kirkeøig Læring." *PRISMET* (2008): 227–45.
- . *Researching Religious Education as Social Practice*. Münster: Waxmann, 2010.
- Angell, Olav Helge. "Diakoniforståing Og Identitet Hos Diakonar I Den Norske Kyrkja." In *Diakonen – Kall Og Profesjon*, edited by Kjell Nordstokke, Stephanie Dietrich and Kari Karsrud Korslien, 187–204. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2011.
- Angell, Olav Helge, and Anne Schanche Selbekk. *Kirke Og Helse : Kartlegging Av Diakonalt Helsearbeid Innen Den Norske Kirke Elektronisk Ressurs, Rapport / Diakonhjemmet Høgskole, Avdeling for Forskning Og Utvikling*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole, Avdeling for forskning og utvikling, 2005.
- Bråten, Ivar. *Læring : I Sosialt, Kognitivt Og Sosialt-Kognitivt Perspektiv*. Oslo: Cappelen akademisk forl., 2002.
- Bø, Inge, and Lars Helle. *Pedagogisk Ordbok : Praktisk Oppslagsverk I Pedagogikk, Psykologi Og Sosiologi*. 2. utg. ed. Oslo: Universitetsforl., 2008.
- Dietrich, Stephanie. "Systematisk – Teologisk Grunnlag for Diakontjenesten." (2011): 14.
- Edwards, Anne. "'Relational Agency: Learning to Be a Resourceful Practitioner'." (2006): 168–82.
- Engel, Charlotte. *Svenska Kyrkans Sociala Arbete – För Vem Och Varför? : En Religionssociologisk Studie Av Ett Diakonalt Dilemma*, Forskning För Kyrkan. [Sköndal]: Ersta Sköndal högskola, Forskningsavdelningen, 2006.
- Engeström, Yrjö, and Georg Rückriem. *Developmental Work Research : Expanding Activity Theory in Practice*, International Cultural-Historical Human Sciences. Berlin: Lehmanns Media, 2005.
- Engeström, Yrjö, and Michael Young. *Expansive Learning at Work : Toward an Activity-Theoretical Reconceptualisation*, Occasional Paper / School of Lifelong Education and International Development. London: Institute of Education, University of London, 2001.
- Foucault, Michel. "Of Other Spaces." (1967).

- Grimen, Harald. *Profesjon Og Kunnskap*, 2008.
- Gustavsson, Bernt. *Kunnskapsfilosofi : Tre Kunnskapsformer I Historisk Belysning*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2000.
- Hicks, Deborah. "Self and Other in Bakhtin's Early Philosophical Essays: Prelude to Prose Consciousness. ." *Mind, Culture and activity* (2000): 15.
- Imsen, Gunn. *Ellevens Verden: Innføring I Pedagogisk Psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Johannessen, Kai Ingolf. "Etiske Utfordringer." In *Diakonen – Kall Og Profesjon*, edited by Kjell Nordstokke, Stephanie Dietrich and Kari Karsrud Korslien, 205–20. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2011.
- Jordheim, Kari. *Diakon I Menighet*, 2011.
- Kirkerådet. *Plan for Diakoni I Den Norske Kirke Elektronisk Ressurs*. [Bokmålutg.] ed. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet, 2008.
- Molander, Anders, and Erik Oddvar Eriksen. *Profesjon, Rett Og Politikk*, 2008.
- Molander, Anders, and Lars Inge Terum. *Profesjonsstudier : En Introduksjon*, 2008.
- Moltmann, Jürgen. *Diakonie Im Horizont Des Reiches Gottes: Schritte Zum Diakonentum Aller Gläubigen.*: Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1984.
- Nordstokke, Kjell. *Verdensvid Tjeneste: En Innføring I Internasjonal Diakoni*. Oslo: Verbum, 1994.
- Parson, T, Platt, G.M. *The American University* Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1973.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*: New York/London/Oxford: Oxford University Press, 1993.
- Slagstad, Rune. *Profesjoner Og Kunnskapsregimer*, 2008.
- Smeby, Jens-Christian. "Profesjon Og Utdanning." In *Profesjonsstudier*, s. 87–102. Oslo: Universitetsforl., 2008.
- Stichweh, Rudolf. *Wissenschaft, Universität, Profession : Soziologische Analysen*. Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994.
- Stålsett, Gunnar. *Diakonaten I Den Norske Kirke : En Dimensjon Ved Det Kirkelige Embete*, 2004.
- Vygotskij, Lev Semenovic. "The Genesis of Higher Mental Functions." In *The Concept of the Activity in Soviet Psychology*, edited by J.V. (red.) Wertsch, 144-88: Armonk, N.Y.: Sharpe, 1981.
- Weber, Max, and Johannes Winckelmann. *Wirtschaft Und Gesellschaft / Grundriss Der Verstehenden Soziologie*. 5. rev. Aufl. mit Textkritischen Erläuterungen ed. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1976.
- Wenaas, Johan Arnt. *Diakoni – Et Annerledes Språk*. [Oslo]: [Kirkerådet], 2001.
- Wyller, Trygve. *Heterotopisk Diakoni : Diakoni I Spenningen Mellom Kall Og Profetisme*, 2006.

Noter

- 1 I LETRA-prosjektet vil jeg arbeide videre med både empirisk og teoretisk forskning på diakoni i DnK. Bakgrunnen for artikkelen er mitt arbeid som phd – stipendiat i LETRA-prosjektet på mf. www.mf.no (letra). LETRA er et prosjekt bestående av tre professorer og tre stipendiater, som skal gjøre empiriske undersøkelser av hvordan læring foregår i DnK blant 6-åringene, konfirmanter, frivillige, kateketer, prester og diakoner. Min rolle i prosjektet er å se på feltet diakoni.
- 2 Anders Molander and Lars Inge Terum, Profesjonsstudier : en introduksjon (2008), 17. "Hva som kjenner tegner profesjoner, er noe som har opptatt sosiologer helt siden mellomkrigstiden."
- 3 Ibid., 161,62. "Legitimitet til et slikt krav om en offentlig regulering er avhengig av at den fagkunnskapen som påberopes har en allment akseptert autoritet, og at det er samfunnsmessig konsensus om de interesser – behov og verdier – som profesjonen pretenderer å ivareta. Disse forutsetningene utgjør en profesjons legitimeringsbetingelser."
- 4 Jeg avgrensner meg fra å gå inn i en debatt om man må være døpt for å drive diakoni.
- 5 Johan Arnt Wenaas, Diakoni – et annerledes språk (oslo): [kirkerådet], 2001, 8. Den allmenne diakoni betyr diakoni som "alle som ønsker å følge Jesu eksempel og leve et liv i hverdagstjeneste" kan utføre.
- 6 Diakoniarbeider er en som jobber med menighetens diakoni uten å oppfylle de faglige kvalifikasjonskravene jfr. Tjenesteordninger for diakoner.
- 7 http://www.diakonforbundet.no/_tjenesteordning_og_kvalifikasjonskrav_for_diakon, hentet 10.1.2011.
- 8 En rapport fra Angell og Selbekk viser at det er påfallende mange diakoner som ikke ser på seg selv som ledere, derfor er det vanskelig for en del av de spurte å klassifisere lederoppgavene. Olav Helge Angell and Anne Schanche Selbekk, Kirke og helse : Kartlegging av diakonalt helsearbeid innen den norske kirke elektronisk ressurs, rapport / Diakonhjemmet høgskole, avdeling for forskning og utvikling (Oslo: Diakonhjemmet høgskole, avdeling for forskning og utvikling, 2005).
- 9 <http://www.kirken.no/?event=dolink&famid=170370>. Hentet 28.4.2011.
- 10 <http://www.kirken.no/?event=dolink&famid=170370>. Hentet 28.4.2011.
- 11 "KM 9/11 Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster", <http://www.kirken.no/?event=dolink&famid=170370>. Hentet 28.4.2011.
- 12 "KM 9/11 Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster", <http://www.kirken.no/?event=dolink&famid=170370>. Hentet 28.4.2011.
- 13 "KM 9/11 Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster", <http://www.kirken.no/?event=dolink&famid=170370>. Hentet 28.4.2011.
- 14 Tjenesteordning for diakoner. www.diakonforbundet.no/attachments/gjeldende_tjenesteordning.doc. Hentet 28.4.11.
- 15 Det kan for eksempel være da Jesus vasket disiplenes føtter (Joh 13,8), eller da Jesus spurte: "Hva vil dere jeg skal gjøre for dere?" (Matt 20).
- 16 Matt 20.
- 17 Studieprogram i master i diakoni ved MF/Diakonova. <http://www.mf.no/index.cfm?id=177812>. Hentet 29.4.11.
- 18 Harald Grimen, Profesjon og kunnskap (2008), 72. De bygger på flere vitenskaper som for eksempel kjemi, biologi, psykologi og samfunnsvitenskaper.
- 19 Rune Slagstad, Profesjoner og kunnskapsregimer (2008), 57. I tillegg til prestene gjaldt det også jurister og leger.

- 20 Lev Vygotsky (1896–1934), født i Russland, regnes som det sosiokulturelle perspektivets grunnlegger. Gunn Imsen, *Elevens verden: innføring i pedagogisk psykologi* (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 251. Hans hovedanliggende er for det første at menneskets erkjennelse er relasjonell. Det betyr at den er betinget av andre. Geir Afdal, "Menigheten som lærende fellesskap? Sosiokulturell læringsteori muligheter og begrensninger som perspektiv på kirkeøig læring", *Prismet* (2008): 237. Med andre ord blir kognitiv utvikling til i en sosiokulturell kontekst, hvor utviklingen er knyttet til individets interaksjon med medlemmer av kulturen. Det vil si at læring trekkes bort fra det individualistiske perspektivet, og det sosiale fellesskapet, kulturen, historien og språket vektlegges. Imsen, *Elevens verden: Innføring i pedagogisk psykologi*, 255.
- 21 Aktørperspektivet har utviklet seg i den sosiokulturelle tradisjonen, og de ulike perspektivene kan bringe viktige forståelser inn i den diakonale praksis. Lev Vygotsky var opptatt av "human", individuell aktør. Med Vygotskys elev Alexejev V. N. Leontev endret perspektivet seg fra individuell til kollektiv utvikling, fra individuelle handlinger til kollektive aktiviteter. Subjektet ble praksiser eller aktivitetssystemer, og ikke kulturelt og kollektivt forankrede individer. Det samme gjelder Engeström aktivitetssystem. Geir Afdal, *Researching religious education as social practice* (Münster: Waxmann, 2010), 53.
- 22 Inge Bø and Lars Helle, *Pedagogisk ordbok : Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*, 2. Utg. Ed. (Oslo: Universitetsforl., 2008), 90. I sosiokulturelle læringsperspektiver brukes det om formidling og støtte i læringsprosessen ved hjelp av redskaper (artefakter).
- 23 Ivar Bråten, *Læring : I sosialt, kognitivt og sosialt-kognitivt perspektiv* (Oslo: Cappelen akademisk forl., 2002), 36. "I vitenskapelige sammenhenger blir artefakter ofte sett på som eksterne i forhold til mennesker... I et sosiokulturelt perspektiv er imidlertid denne påstanden ufruktbar og feilaktig på mange måter. Det er ikke mulig å skille artefakter fra menneskelige handling (eller læring) artefakter skal i stedet sees på som menneskelige ideer og tanker (intellektuelle redskaper) som er transformert i materiell form, og som er integrert i menneskelige handlinger."
- 24 På engelsk er det forkortet til chat, cultural historical activity theory. Modellen ble utarbeidet i forbindelse med arbeid om læring i næringslivet. Imsen, *Elevens verden: innføring i pedagogisk psykologi*, 269.
- 25 Anne Edwards, "Relational agency: learning to be a resourceful practitioner" (2006). Edwards plasserer seg likevel i Engestrøms aktivitetssystem, fordi det ikke begrenser analysen av handlingen til et fokus bare på individet, handlingene er sett på som målorienterte dvs. hensiktsmessige, og fordi det har fokus på både individets sinn (engelsk "mind"), og kollektive aktiviteter som kan se handlinger i forhold til andres intensjoner.
- 26 Med relasjonelt subjekt knytter vi oss, eller tar avstand fra, ulike sosiale aktiviteter. Edwards, "relational agency: learning to be a resourceful practitioner". Det kan være vanskelig å se samhandlingene i en gruppe, uten forståelsen av betydningen av det relasjonelle i forhandlingene og samspillet mellom subjekt og gruppe. Hvis gruppen består av enkeltindivider uten kollektiv identitet, kan den opptre som en svak sammenslutning. Tidligere biskop Gunnar Stålsett skriver at det faglige miljøet for diakoner er oppsplittet mellom menighetsdiakoni, institusjonsdiakoni og organisasjonsdiakoni. Gunnar Stålsett, *Diakonaten i den norske kirke: En dimensjon ved det kirkelige embete* (2004). Dette kan gjøre det vanskeligere for diakoner å opptre som profesjonell sammenslutning.
- 27 Å løse et problem kan være å forsone seg med et tap. Det betyr ikke nødvendigvis at problemet blir borte.
- 28 Jfr. skjønn og dømmekraft i kapittel 2.
- 29 I diakonal praksis kan aktøren mediere flere ting samtidig. For eksempel kan diakonen gi en kaffekopp med vennlighet, eller med irritasjon. Kaffekoppen er samme materielle artefakt i begge eksemplene, men medieringen blir vidt forskjellig avhengig av hvilken kombinasjon av artefakter (her verdier, holdninger) som diakonen medierer samtidig.

Sammendrag

Artikkelen diskuterer teori for analyse av diakoners profesjonsvilkår i Den norske kirke (DnK), og hvordan profesjonsvilkårene ser ut i DnK, ut fra en teoretisk tilnærming til feltet. I følge søk i ulike databaser, er det ikke publisert forskning innen diakoni og profesjonsteorier. På hvilken måte kan profesjonsteorier, det sosiokulturelle perspektivet og kunnskap om diakoni bidra til å analysere blant annet diakonenes roller, oppgaver, organisatorisk forankring og praksis i DnK? Dette drøftes i artikkelen.